

Krönika

Kulturredaktören funderar över programmet *Sommar*. Tänk om det är ur transistorapparaten vi får höra sanningen?

Lysmaskidyll i P1

Hustrun la penseln mot garagegaveln och det sa slörp. Vad som först såg ut som ett strak av falurött djupnade och övergick i brunt och violett. Två strykningar gör nog ingen skillnad, sa hon. Luften dallrade och av någon anledning kom jag att tänka på att violett är botens färg. Mycket riktigt visade det sig att kniven gick rätt igenom väggen. Trät var futtet. Så det var bara att hoppa in i bilen och köra upp till Flisen efter sextumsbräder. I P1 var det dags för *Sommar*.

Car ports har inga gavlar. Det här garaget mätte fyra och en halv meter vid nocken och erfarenheten säger mig att man inte kan spika upp en brävdvägg utan att mosa en tumme. Men det gick vägen. I stället välte stegen när jag drog en rostig fyrtummspik med kofoten och jag blev hängande över en regel med ett par bräckta revben medan fru Kofi Annan berättade att

Jag kan inte minnas att Norén fick sommarprata. Han är i så fall den ende.

herr Kofi Annan var en sååå underbar människa och att hon hade mött sååå många underbara människor när hon rest världen runt med honom. *Sommar*, förstås, i P1. Hon följde upp med att spela något maläret klassiskt stycke. Lysmaskidyll? Svart att säga.

Det enda som har hänt i sommar är att några psykopater sköt två polismän i Malexander. Men det var före World Police & Fire Games. Sen visade det sig att två av psykopaterna hade varit inblandade i en Noren-pjäas för Riksteatern, varför gammalt groll om den pjäsen fick nytt liv. Det blev inte bättre sedan producenten refererat till psykopaterna som "pojkar". De döda polismännen blev så slagträn i Dagens Nyheters kampanj för yttrandefrihetens avskaffande och slutligen avgick bemälda Noren.

Jag kan inte minnas att Norén fick sommarprata. Han är i så fall den ende.

Hermann Göring skulle gjort sig som sommarpratarn. Han var intagen på Langbro en gång i tiden och skulle säkert lagt på Lysmaskidyll, han också. Han visste att föra sig i salongerna. Naturen skulle varit ett givet ämne. Den fete marskalken skulle talat om blommornas och djurens skönhet och morgondimman över Lüneburger Heide och sin älskade svenska hustru, Karin. Han skulle mints någon ståtlig tutsikrigare från ungdomsåren i Östafrika och knappast missat att tala om Europas ödesgemenskap och sin obändiga längtan efter fred och folkförsoning. Intet öga skulle förblivit torrt, men det förutsätter förstås att programmet sänts före världskriget. Efter kriget skulle det varit kört.

Det var ungefär vad jag hann tänka medan jag hängde över regeln. Sedan kom hustrun till undsättning och reste upp stegen. Ska jag ta över, sa hon. Nej för fan, sa jag. Det tar ett par dar innan det börjar göra ont, sa jag kan lika gärna fortsätta. Nästa gång kan du flytta stegen innan du drar spiken, sa hustrun. Inte hänga i den som en babian.

Det slagets hjärtlöshet ser man inte skymten av i *Sommar*. Sommarpratarna vippas med sina rumpor på den goda smakens catwalk och den neger finns inte, som inte omfattas med kärlek. Kofi Annan oräknad.

Problemet med Noréns pjäs är inte att han ställer kriminella psykopater på scenen, utan att han försöker *första* dem. De är nazister av samma skal som vita fångelsekunder i Staterna är *White Aryans* (inte att förväxla med svarta arier), nämligen för att bolstra sina egon. Han är en briljant dramatiker som dessvärre snöt in på de utflippade och tror att de bär på den yttersta sanningen om vår tid. Jag tror snarare att den sanningen finns att inhämta i programmet *Sommar*.

12 augusti 1999

KNUT CARLQVIST

knut@algonet.se

En bortglömd kungamakare

Då, 1922, var delningen av Irland den minst onda lösningen. Wilhelm Engström har läst en biografi över premiärministern Andrew Bonar Law.

Englands okända premiärminister. Andrew Bonar Law tillbringade de 211 sista dagarna av sitt liv på den engelska premiärministerposten. Hans parlamentariska förmåga bidrog till republikens födelse år 1922.

När Andrew Bonar Law fördes till den sista vilan i Westminster Abbey år 1923 undslapp sig hans gamle antagonist Herbert Asquith en syrlig kommentar om det lämpliga i att hans urna placerades under en sten intill den ökande soldatens grav. Bonar Law, som historikern Lord Blake gav epitetet "Englands okända premiärminister", hade förvisso gjort en märklig politisk karriär som avslutades med att han - märkt av en dödlig sjukdom - kom att axla landets högsta ämbete blott 211 dagar före sin död. Tolv år tidigare hade Bonar Law utsetts till ledare för ett splittrat, förödmjukat och defatistiskt toryparti och blev (likt Margaret Thatcher) den som skulle komma att bygga upp dess trovärdighet som regeringsparti igen.

Politisk biografi

R J Q Adams
Bonar Law
John Murray, 1999

Andrew Bonar Law var (likt Thatcher) i de flestas ögon dömd på förhand som ledare för torypartiet. Han var inte engelsman, inte gentleman och inte medlem av den engelska statskyrkan. Han framfördes som kompromisskandidat sedan partiet inte kunnat enas kring någon av de självutnämnda tronpretendenterna Walther Long och Austen Chamberlain. A J Balfours lågmälda och reserverat aristokratiska ledarstil hade lett till tre valnederlag i följd. Ställt inför vad som tycktes bli flera decenniers obrutet liberalt maktinnehav var partiet hugat att välja en banerförare med en uttalat aggressiv ledarstil. I någon mån påminner även det om situationen när Thatcher utmanade Edward Heath 1975.

Gav allt i viktiga strider

I professor R J Q Adams biografi framstår Bonar Law som en utomordentligt skicklig realpolitiker. I första hand såg han det som sin uppgift att läka sären efter decennier av uppslitande strider inom partiet mellan tullförespråkare och frihandelsvänner. Bonar Law valde många gånger att ligga lågt i potentiellt partiskiljande frågor för att därmed hålla krutet torrt till de bataljer som var principiellt viktiga.

Den liberala regeringen hade genom att driva igenom avskaffandet av överhusets vetorätt och genom att försöka genomdriva *home rule* för Irland utmanat torypartiet i två av dess hjärtefrågor. I den sistnämnda frågan bläste Bonar Law in stridstrupeten och

det rejält. Då som nu var den gröna ön splittrad i en huvudsakligen katolsk del i söder och en provins i norr med protestantisk majoritet. Asquiths liberala regering försökte en gång för alla ge Irland den självständighet dess katolska majoritet hade kämpat för. Bonar Law, som själv var fallen efter en presbyteriansk präst, visste bättre än de flesta vilka känslor förslaget upprört bland Irlands protestanter. Han använde sig av hela sin parlamentariska skicklighet för att sänka regeringens förslag och bidra till vad som till slut skedde år 1922, då republiken Eire föddes som en ny självständig nation under det att de norra Ulsterprovinserna kvarstannade inom det förenade konungadömet.

Adams menar att Bonar Laws envetenhet i denna fråga ledde till den minst dåliga lösningen - ett delat Irland - och att han därmed förhindrade ett utdraget blodigt inbördeskrig som ändå ingen kunde vinna.

Den andra aspekten av Bonar Laws politiska gärning som Adams penetrerar på djupet är rollen som kungamakare. I samband med att Asquith ombildade sin liberala enpartiregering till samlingsregering år 1915 kom han in i den inre regeringskretsen, lät vara på den mindre betydelsefulla posten som

kolonialminister. Det stod klart för honom att Asquith saknade de egenskaper som erfordrades för att föra landet till seger i världskriget. Blott en person kunde ingjuta mod i den sargade nationen - David Lloyd George. Att denne till slut tog över rodet var mycket Bonar Laws förtjänst.

Vann i kupongvalet

Att Lloyd George också stannade kvar vid makten kunde tillskrivas det så kallade kupongvalet, där Lloyd Georges liberala fålang och de konservativa undvek att kandidera emot varandra i ett stort antal nyckelvalkretsar. Adams poängterar att personkemin mellan dessa båda fungerade utmärkt men att det blev Bonar Law som till sist fällde Lloyd George år 1922.

Bonar Law hade uppenbarligen inte tänkt sig att sluta sina dagar i 10 Downing street, men accepterade ändå ansvaret därför att det i praktiken inte fanns något alternativ.

Andrew Bonar Laws bäste vän och allierade, tidningskungen Lord Beaverbrook, brukade säga att han var en av detta sekels verkligt stora ledare. Den föreliggande biografin bjuder på åtskilliga skäl till att Beaverbrook inte hade helt fel.

WILHELM ENGSTRÖM

Patriarkat på glid

I den historiska tidskriften Scandia (1/99) tar Bengt Ankarloo upp patriarkatet. Numera står begreppet för männens herravälde över kvinnorna, men så var det inte förr. När man talar om det gamla bondesamhället som patriarkaliskt menas föräldrarnas makt över barnen. I andra sammanhang rör det husbondens makt över drängar och pigor, alltså både över män och kvinnor, eller faderns makt över sina söner (som i den romerska rätten och i Gamla testamentet).

Ankarloo tar upp en modern fransk historiker, Paul Veyne, som förklarar romarnas skräck

för faderns mord, *parricidium*, med faderns vidsträckt rättighet, *patria potestas*, och drar vittgående slutsatser. Veyne har underligt nog blundat för att även mord på en mor, bror eller syster räknades som *parricidium* i det gamla Rom. Kvinnans ställning var i själva verket starkare där än i något annat förmodernt samhälle. Äktenskapet byggde på samtycke och kvinnans egendom hölls skild från mannens för den händelse att någon av dem ville skilja sig.

Där ser man nyttan av att utreda populära begrepp.

ULF JÖNSSON